

การเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดของนักศึกษาพยาบาลในหน่วยฝากครรภ์:
การศึกษาเฉพาะกรณีเชิงคุณภาพ

Learning Antenatal Care through Reflective Thinking:
A Qualitative Case Study on Nursing Students Skills and Perceptions

พีรนนท์ วิศาลสกุลวงษ์^{1*}, จรรยาลักษณ์ สุขแจ่ม¹ และ วรณัน รื่นพรต¹
Peeranan Wisanskoonwong^{1*}, Janyalak Sukjaem¹ and Woranan Ruenprot¹
คณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์ มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช^{1*}
Kuakarun Faculty of Nursing, Navaminthra University^{1*}

(Received: August 28, 2020; Revised: January 27, 2021; Accepted: February 04, 2021)

บทคัดย่อ

การศึกษาเฉพาะกรณีเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการให้ความหมาย ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดและคุณสมบัติของผู้ที่จะเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลมารดาและทารก โดยผู้ให้ข้อมูล คือ นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 ที่ฝึกปฏิบัติงานในห้องฝากครรภ์ จำนวน 21 ราย เก็บรวบรวมข้อมูลโดย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การศึกษาจากเอกสารวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์แก่นสาระ ผลการวิจัยพบว่า

1. การเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิด หมายถึง การฝึกคิดวิเคราะห์ การคิดวิพากษ์ตนเอง การคิดทบทวน การเรียนรู้ของตนเองอย่างละเอียดและการพัฒนาวิจรณ์ญาณเพื่อแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง เมื่อเข้าใจตนเองทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

2. คุณสมบัติของผู้ที่เรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดได้ดีคือ ภาวะผู้นำ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ สามารถกำกับตนเองและชี้แนะตนเองให้สามารถเรียนรู้และตรวจสอบการเรียนรู้ของตนเองอย่างสม่ำเสมอ

3. การเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดจากประสบการณ์ฝึกปฏิบัติในหน่วยฝากครรภ์สามารถสรุปได้ 3 ประเภท จากภาพรวม 9 ลักษณะ ประเภทที่ 1 คือ การเรียนรู้ตนเองซึ่งสะท้อนจาก 3 ลักษณะ ได้แก่ 1.1) ส่องใจตนเอง ส่องการเรียนรู้ของตนเองได้ยั่งยืน 1.2) ซ้อมผิดพลาดกลับเป็นบทเรียน 1.3) ภาคภูมิใจ ได้รับการยอมรับ ประเภทที่ 2 คือ เรียนรู้ทางการพยาบาล ซึ่งสะท้อนจาก 4 ลักษณะ 2.1) หนึ่งคน 2 หัวใจ 2.2) กล้าคิดกล้าแสดงออก 2.3) ตรวจสอบความเป็น เน้นวิเคราะห์ 2.4) แม้คำเดียวที่เหมือนกันแต่แตกต่างกัน และประเภทที่ 3 คือ การเรียนรู้เกี่ยวกับวิชาชีพ ซึ่งสะท้อนจาก 2 ลักษณะ 3.1) ผู้ให้คำแนะนำ คำปรึกษา 3.2) มิตรภาพวิชาชีพ

ควรนำผลการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้สอนภาคปฏิบัติทั้งสาขาการพยาบาลและสาขาวิชาอื่นโดยส่งเสริมให้นักศึกษาได้มีการสะท้อนคิดในทุกวันของการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตนเอง วิเคราะห์ วิพากษ์ตนเองได้อย่างต่อเนื่องซึ่งจะส่งผลต่อกระบวนการคิดและทำให้เกิดทักษะการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 ที่ยั่งยืน สามารถก้าวสู่ความเป็นบัณฑิตพยาบาลที่สมบูรณ์ได้

คำสำคัญ: การสะท้อนคิด, การเรียนรู้, นักศึกษาพยาบาล, หน่วยฝากครรภ์, กรณีศึกษา

*ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: peeranan@nmu.ac.th เบอร์โทรศัพท์ (086-4166163)

Abstract

This qualitative case study research aimed to find out meaningfulness, character of person and experiences in perception of nursing students through learning by reflective thinking during their maternal and newborn nursing practicum. Case study technique was employed. Key informants were 21 nursing students who were training in an antenatal care unit. Data were collected by in-depth interview, focus group discussion, and reflective journal. They were then analyzed by thematic analysis.

Research findings revealed the following.

1. Learning through reflective thinking, in nursing students' perception, included self-critical thinking practices, critical review of one's own learning to solve problems continuously, leading to understanding oneself into a sustainable learning process.

2. Characters of person in learning through reflective thinking were leadership, responsibility, and honesty, which led to self-direct and to be able to learn and examine their own learning.

3. Experiences in learning through reflective thinking were divided into 3 categories, namely: a) self-learning (reflection of your own heart and sustainable learning, taking mistake as a lesson, being proud and accepted), b) learning through nursing practice (pregnant women have two hearts, dare to think or act, being able to do abdominal examination and analysis, and having different ideas about being a mother), and c) learning about nursing profession (being a counselor and advisor, and having professional relationships).

Findings of this study suggest that theory and practice should be applied in both nursing and other disciplines by encouraging students to reflect on their daily thoughts in their practice, in order to create self-learning, self-critical analysis, and continuous and constructive self-criticism that will influence the thinking process and enable sustainable 21st century learning skills to become a competent nursing graduate.

Keywords: Reflective Thinking, Nursing Students, Antenatal Care Unit, Qualitative Research, Case Study

บทนำ

หน่วยฝากครรภ์ (Antenatal Care Unit) เป็นหน่วยงานหนึ่งของหอผู้ป่วยนอกที่ให้บริการแก่สตรีตั้งครรภ์และครอบครัว ลักษณะงานมีความแตกต่างจากหอผู้ป่วยในอย่างมาก กล่าวคือ การบริการมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมและป้องกันสุขภาพสตรีตั้งครรภ์อย่างต่อเนื่องจนครบกำหนดคลอดเพื่อให้ลูกเกิดรอดและแม่ปลอดภัย นักศึกษาพยาบาลฝึกปฏิบัติงานในหน่วยงานนี้เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2562 กิจกรรมการฝึกปฏิบัติงานของนักศึกษา ได้แก่ การซักประวัติ การตรวจร่างกาย การตรวจครรภ์ การประเมินสุขภาพของสตรีตั้งครรภ์และทารกในครรภ์ การฉีดวัคซีน การส่งเสริมสุขภาพโดยการสอนสุขศึกษาแก่สตรีตั้งครรภ์ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มที่มีภาวะปกติ ภาวะเสี่ยงและภาวะแทรกซ้อน รวมถึงการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์และการเตรียมตัวคลอด ซึ่งการเรียนรู้ของนักศึกษาจึงมีความแตกต่างอย่างยิ่งกับการฝึกปฏิบัติหอผู้ป่วยในที่ผ่านมา บุคคลภายนอกอาจมองว่าเป็นการปฏิบัติงานที่ง่ายไม่ซับซ้อนยุ่งยากเหมือนหอผู้ป่วยในอื่นที่มุ่งไปที่การรักษาและฟื้นฟู อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้จากการปฏิบัติของนักศึกษาในหน่วยฝากครรภ์นี้คือการนำความรู้ทางทฤษฎีไปใช้ในการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมและป้องกันแก่สตรีตั้งครรภ์และครอบครัวได้อย่างครอบคลุม ต่อเนื่องและเป็นองค์รวม จนกระทั่งถึงวันที่สตรีตั้งครรภ์ครบกำหนดคลอดเนื่องจากสุขภาพ

ทารกในครรภ์และสุขภาพสตรีตั้งครรภ์นั้นไม่สามารถแยกจากกันได้ การปฏิบัติงานของนักศึกษาในหน่วยฝากครรภ์จำเป็นต้องนำความรู้ภาคทฤษฎีไปใช้ในการปฏิบัติซึ่งนักศึกษาต้องมีทักษะอื่นนอกเหนือจากการพยาบาลด้วย เช่น การติดต่อสื่อสาร การสอนสุขศึกษา เป็นต้น นักศึกษาจึงมีความตื่นตัวและความวิตกกังวลเนื่องจากขาดประสบการณ์และขาดความมั่นใจในการตรวจครรภ์ การประเมินสภาพทารกในครรภ์ โดยเฉพาะการซักประวัติ และการติดต่อสื่อสารซึ่งมีความสำคัญสำหรับการฝึกในหน่วยงาน ผนวกกับบริบทในหน่วยงานนี้เป็นสิ่งแวดล้อมใหม่ที่นักศึกษาไม่คุ้นเคย อีกทั้งการจัดการเรียนการสอนในหน่วยฝากครรภ์ที่ผ่านมาไม่ได้เน้นเรื่อง การพินิจพิจารณาที่ตัวนักศึกษาเพื่อสร้างความตระหนักรู้และเข้าใจตนเองในสถานการณ์ต่างๆที่นักศึกษาควรเรียนรู้ เห็นได้จากผลการประเมินทักษะทางปัญญาที่ผ่านมาของนักศึกษาพยาบาล มคอ.4 มีแนวโน้มของค่าเฉลี่ยคะแนนค่อนข้างลดลงโดยปีการศึกษา 2560 พบว่ามีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.00 ($SD= .45$) ปีการศึกษา 2561 มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 ($SD= .67$) (Choocham, Kowpairaj, & Kaewdunglek, 2018) ประกอบกับยังไม่มีกรนำการสะท้อนคิดมาใช้ในการสอนทางคลินิกเพื่อการประเมินและวิเคราะห์เกี่ยวกับประสบการณ์ในการปฏิบัติงานและการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อส่งเสริมความตระหนักรู้และการใช้สติในการปฏิบัติงานและเพื่อลดความตื่นตัว วิตกกังวลของนักศึกษา (Wisansoonwong, & Sawangtook, 2013)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว การฝึกปฏิบัติของนักศึกษาจะบรรลุวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการพยาบาลในหน่วยงานนี้ได้จำเป็นต้องมีความจำเป็นที่ควรปรับวิธีการสอนทางคลินิกเพื่อให้ก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงของนักศึกษา ผู้รับบริการและสิ่งแวดล้อมคือการส่งเสริมการเรียนรู้โดยการสะท้อนคิดการปฏิบัติงาน ซึ่งควรเป็นส่วนหนึ่งการเรียนรู้ภาคปฏิบัติที่นักศึกษาประเมินตนเองขณะฝึกปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง นักศึกษาได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเองว่าต้องการการเรียนรู้อะไรเพิ่มเติม เพื่อให้เข้าใจตนเองและนำไปแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาการปฏิบัติงานของตนเอง ผู้สอนจะสามารถนำผลการสะท้อนคิดนี้ไปปรับกระบวนการสอนในคลินิกให้สอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษาแต่ละคน การปรับปรุงวิธีการสอนโดยใช้การสะท้อนคิดนี้สามารถลดความวิตกกังวลและเพิ่มการเรียนรู้ของนักศึกษาในการปฏิบัติงานหน่วยฝากครรภ์ได้ (Wisansoonwong, & Sawangtook, 2013) การสอนโดยใช้การสะท้อนคิดหลังการปฏิบัติการพยาบาล (Reflection-on-action) เป็นการสะท้อนคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ภายหลังการปฏิบัติสิ้นสุดลง การสะท้อนคิดประเภทนี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการตระหนักรู้และเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างลึกซึ้ง มีประโยชน์ทั้งตัวผู้สอน ผู้เรียน และผู้รับบริการ โดยผู้สอนที่ใช้เทคนิคการสอนโดยการสะท้อนคิด จะสามารถประเมินความรู้ ทักษะ และทักษะ การปฏิบัติการพยาบาลของนักศึกษาได้ และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนได้ทันที่ ขณะที่ ตัวผู้เรียนสามารถประเมินศักยภาพและจุดบกพร่องของตนเอง และค้นหาวิธีการเพื่อปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น สามารถบูรณาการความรู้ทางทฤษฎีสู่การปฏิบัติได้ (Lutz, Roling, Berger, Edelhäuser, & Scheffer, 2016)

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมยังไม่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ชัดเจนที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานในหน่วยฝากครรภ์มาสนับสนุน มีเพียงงานวิจัยที่เป็นการใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบกระบวนการกลุ่มผ่านการสะท้อนคิดเพื่อเสริมสร้างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาสำหรับนักเรียนพยาบาลและพบว่ารูปแบบการเรียนการสอนแบบกระบวนการกลุ่ม ผ่านการสะท้อนคิดที่พัฒนาขึ้นสามารถเสริมสร้างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้นและเพิ่มทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Sawangchit, Kanglee, & Klinchet, 2019) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยดังกล่าวเน้นไปที่กระบวนการกลุ่มในการเรียนภาคทฤษฎียังไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนภาคปฏิบัติได้ และการใช้กระบวนการกลุ่มไม่เหมาะสมกับการฝึกปฏิบัติงานของนักศึกษาในวิชานี้ อีกทั้งการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดของนักศึกษาในการปฏิบัติงานในหน่วยฝากครรภ์มีการศึกษาจำนวนไม่มากและส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในสาขาอื่นมากกว่า ยังขาดศึกษาถึงการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดของตัวนักศึกษาเองในประเด็นของความหมาย ประสบการณ์และคุณสมบัติของผู้ที่จะเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดได้ ซึ่งการคิดใคร่ครวญและเชื่อมโยงประสบการณ์ของนักศึกษาแต่ละคนกับสถานการณ์จริงที่พบในหน่วยฝากครรภ์ เกิดขึ้นด้วยมุมมองใหม่ที่แตกต่างและมีความหมายซึ่งสามารถนำมาสู่การปรับเปลี่ยนวิธีการคิด ทักษะ และสามารถ ตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณในการเลือกปฏิบัติทางการพยาบาล ให้มีประสิทธิภาพ

มากยิ่งขึ้น ที่นำไปพัฒนาวิชาชีพและการพยาบาลได้ (Mueannadon, Tirapaiwong, Srichairattanakull, & Yutthayong, 2019)

การศึกษาเฉพาะกรณีเชิงคุณภาพเป็นการแสวงหาความรู้ความจริงอย่างละเอียดลึกเกี่ยวกับกรณีหรือระบบใดๆ ที่มีขอบเขตเฉพาะเจาะจงและเป็นผลผลิตของการสืบค้นหาความรู้ความจริงเชิงธรรมชาติของระบบดังกล่าวนั้น ปรัชญาการณที่สนใจศึกษาอาจเป็นบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน หรือองค์การ เฉพาะรายใดรายหนึ่งหรือหลายรายก็ได้ โดยมุ่งเน้นสืบค้นหาแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำหรือพฤติกรรมของกรณีตัวอย่างเฉพาะรายที่ศึกษาตามปรัชญาการณที่สนใจ (Naiyapatana, 2011) ผู้วิจัยเห็นว่าระเบียบวิธีวิจัยนี้มีความเหมาะสมในการศึกษาถึงความหมาย ประสบการณ์และคุณสมบัติของผู้ที่จะเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดในหน่วยฝึกครุฑ เนื่องจากการวิจัยประเภทนี้เป็นการศึกษาผลผลิตจากการสืบค้นหาความรู้ความจริงอย่างละเอียดเกี่ยวกับกรณีที่เกิดขึ้นภายในหน่วยฝึกครุฑที่มีขอบเขตเฉพาะเจาะจง โดยผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์และตีความหมายอย่างละเอียดเพื่ออธิบายความหมาย ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิด และคุณสมบัติของผู้ที่จะเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดได้ (Naiyapatana, 2011; Yin, 2003)

วัตถุประสงค์วิจัย

เพื่อศึกษาการให้ความหมาย ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิด และคุณสมบัติของผู้ที่จะเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลมารดาและทารก

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาเฉพาะกรณีเชิงคุณภาพนี้ใช้แนวคิดของการสะท้อนคิด (Reflective Thinking) และการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) และทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 การสะท้อนคิดเป็นกระบวนการคิดไตร่ตรองทบทวนสิ่งต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ (Critical Thinking) เป็นการจัดลำดับความคิดในสิ่งที่ตนเองเข้าใจจนเกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ในสถานการณ์จริงอันนำไปสู่การแก้ปัญหาในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งการสะท้อนคิดเป็นการประเมินและวิเคราะห์ตัวเองเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเองและประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน เป็นการบูรณาการความรู้และการปฏิบัติ ซึ่งมักถูกบูรณาการเข้ามาในการเรียนการสอน (Gibbs, 1988; Mueannadon, Tirapaiwong, Srichairattanakull & Yutthayong, 2019; Thano, & Wisansoonwong, 2020) ประเภทของการสะท้อนคิดมีดังนี้ คือ 1) การสะท้อนคิดก่อนการปฏิบัติ (Reflection-Before-Action) เป็นการทบทวนความรู้ที่ได้เรียนมาก่อนที่จะลงมือปฏิบัติจริง 2) การสะท้อนคิดในขณะที่ปฏิบัติ (Reflection-in-Action) เป็นการที่พัฒนาระบบการตัดสินใจการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่กำลังเกิดขึ้น ซึ่งผู้สอนสร้างคำถามให้ผู้เรียนคิดขณะการปฏิบัติของตนเองในสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น 3) การสะท้อนคิดหลังการปฏิบัติ (Reflection-on-Action) เป็นการสะท้อนคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ภายหลังจากการปฏิบัติสิ้นสุด ช่วยให้เกิดความตระหนักและเข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างลึกซึ้งทั้งในด้านบวกและด้านลบ (Mueannadon, Tirapaiwong, Srichairattanakull, & Yutthayong, 2019) การสะท้อนคิดสามารถเชื่อมโยงกับการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ได้อย่างดี ผู้เรียนเรียนรู้โดยผ่านการสะท้อนประสบการณ์ และนำมาสู่การการปฏิบัติกับปัญหาจริง การเรียนรู้เชิงประสบการณ์เน้นที่การแก้ปัญหาด้วยการสะท้อนความคิด และการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทฤษฎีของ Kolb จึงเข้ากับหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีประโยชน์กับการเรียนรู้ที่ยึดงานเป็นหลัก (Kolb, 2014) อีกทั้งการสะท้อนคิดเป็นกระบวนการที่มีผลให้เกิดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้ซึ่งประกอบด้วย 3Rs ได้แก่ การอ่านออก (Reading) การเขียนได้ (Writing) และการคิดเลขเป็น (Arithmetic's) ส่วน 8Cs ได้แก่ ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์ (Cross – Cultural Understanding) ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork and Leadership) ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และการรู้เท่าทันสื่อ (Communications,

Information and Media Literacy) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and ICT Literacy) ทักษะอาชีพและทักษะการเรียนรู้ (Career and Learning Skills) และความมีเมตตา กรุณา มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม (Compassion) (Panich, 2012; Office of the Education Council, 2018)

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบการศึกษาเฉพาะกรณีเชิงคุณภาพ (Qualitative Case Study Methodology)

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลของการวิจัยนี้มาจากการเลือกแบบเจาะจงซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และสามารถให้ข้อมูลในเรื่องประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดและคุณสมบัติของผู้ที่จะเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดได้ดีที่สุด จึงเป็นนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 ปีการศึกษา 2562 ของคณะพยาบาลศาสตร์แห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานครที่ส่งนักศึกษาฝึกปฏิบัติงานในหน่วยฝากครรภ์ในโรงพยาบาลสังกัดสำนักการแพทย์ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลมีระบบการทำงานของหน่วยงานที่คล้ายกัน เช่น การตรวจครรภ์ การประเมินสุขภาพของสตรีตั้งครรภ์และทารกในครรภ์ การส่งเสริมสุขภาพโดยการสอนสุขศึกษาแก่สตรีตั้งครรภ์ ทั้งรายที่มีภาวะปกติ ภาวะเสี่ยงและภาวะแทรกซ้อน รวมถึงการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์และการเตรียมตัวคลอด ทำการสัมภาษณ์เชิงลึก 2 ครั้ง และการสนทนากลุ่ม 2 ครั้ง ข้อมูลจึงอิมตัวในจำนวนนักศึกษาทั้งหมด 21 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ประกอบการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองจากการทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสะท้อนคิดของ Gibbs (1988) เครื่องมือประกอบด้วย 1) การเขียนการสะท้อนคิด ซึ่งนักศึกษาเขียนภายหลังเสร็จสิ้นการปฏิบัติงานแต่ละสัปดาห์ 2) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-Structured Interview Guide) เช่น ประสบการณ์การเรียนรู้การสะท้อนคิดทำให้เกิดการวิเคราะห์สถานการณ์ ในการปฏิบัติงานอย่างไร และ 3) แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง เช่น 1) นักศึกษาช่วยเล่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ในการฝึกปฏิบัติงานในหน่วยฝากครรภ์ 2) ประสบการณ์ช่วยนักศึกษาเกิดการเรียนรู้ได้อย่างไรบ้าง 3) การประเมินสถานการณ์นั้นว่าดีหรือไม่ดี 4) วิเคราะห์สถานการณ์ว่าอะไรบ้างที่เป็นอุปสรรค อะไรบ้างที่ช่วยให้สถานการณ์ดีขึ้น 5) สรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้จากสถานการณ์ และ 6) การวางแผนเพื่อนำไปใช้ หากเกิดสถานการณ์ซ้ำ คำถามมีลักษณะเป็นประเด็นกว้างๆ ร่วมกับการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตและการจดบันทึกข้อมูล (Field Note) ระหว่างสัมภาษณ์

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

แนวคำถามสำหรับสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและแนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง ไปปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่านประกอบด้วย 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านพยาบาลและการผดุงครรภ์ในคลินิก 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยพฤติกรรมศาสตร์และการวิจัยคุณภาพ ทำการตรวจสอบและปรับแก้ภาษากระทั่งได้แบบสัมภาษณ์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และนำไปทดสอบกับนักศึกษาที่ใกล้เคียงกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 5 ราย พบว่ามีความเข้าใจและสามารถให้ข้อมูลได้ตรงคำถาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้รับผิดชอบวิชาเป็นตัวแทนที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในการวิจัยเข้าพบนักศึกษาและอธิบายวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยรายละเอียด ส่วนผู้วิจัยคนที่ 1 เป็นผู้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยคนที่ 2 และ 3 เป็นผู้จดบันทึกและสังเกตการเก็บรวบรวมข้อมูลกระทำภายหลังนักศึกษาเสร็จสิ้นการฝึกปฏิบัติงาน โดยทีมผู้วิจัยนัดนักศึกษาในวันหยุดเสาร์อาทิตย์หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์ในช่วงสายเพื่อไม่รบกวนเวลาเรียนและเวลาพักผ่อนของนักศึกษา สถานที่คือหอพักนักศึกษา ผู้วิจัยแนะนำตัวกับนักศึกษาให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยรายละเอียด และขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การสัมภาษณ์เชิงลึกใช้แบบกึ่งโครงสร้าง ผู้วิจัยสัมภาษณ์นักศึกษาแบบหนึ่งต่อหนึ่งในห้องที่เงียบสงบ โดยนั่งเป็นมุมฉากเพื่อให้นักข่ารู้สึกสบายใจไม่อึดอัดและไม่เกิดการเผชิญหน้า ทำการสัมภาษณ์ 2 ครั้ง ข้อมูลจึง อิ่มตัว ระยะเวลาสัมภาษณ์ 30-45 นาที

2. การสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยใช้แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง ในการสนทนากลุ่มๆละประมาณ 8-10 คน จัดเป็นวงกลมเพื่อให้ทุกคนเกิดความรู้สึกเสมอภาคเท่าเทียมกัน ผู้วิจัยนั่งอยู่ในกลุ่มการสนทนา ระหว่างสนทนา มี ผู้วิจัย 2 และ 3 นั่งอยู่ภายนอกกลุ่มเป็นผู้จัดบันทึก สังเกตการสนทนา บรรยากาศ เหตุการณ์และพฤติกรรมต่างๆ ของนักศึกษา ทำการสนทนากลุ่มๆละ 2 ครั้ง ข้อมูลจึงอิ่มตัว ระยะเวลาการสนทนา 45-60 นาที

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการอ่านบันทึกการสะท้อนคิดของนักศึกษาโดยผู้วิจัยแต่ละคนอ่านอย่างละเอียดหลายครั้งเมื่อพบประเด็นจึงบันทึกไว้แล้วนำประเด็นที่ได้มาตรวจสอบความคล้ายของประเด็นต่างๆ

การจัดการและการวิเคราะห์ข้อมูล

ทีมผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการศึกษาจากรายงานการสะท้อนคิด มาจัดการและวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางของ Miles and Huberman (1994) ดังนี้ 1) การจัดระเบียบข้อมูล (Data Organization) 2) การแสดงข้อมูล (Data Display) 3) การหาข้อสรุป ตีความและการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำตรงของผลการวิจัย (Conclusion, Interpretation and Verification) เมื่อพบประเด็นจึงบันทึกไว้แล้วนำประเด็นที่ได้มาตรวจสอบความเหมือนของประเด็นต่างๆ ผลการวิจัยที่ได้ประกอบด้วย 9 ประเด็น และได้นำไปให้นักศึกษาแต่ละคนอ่านเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความตรงประเด็นและความสมบูรณ์ของข้อมูลว่าครอบคลุมประเด็นทั้งหมดตามที่นักศึกษาให้ข้อมูลหรือไม่ โดยทีมผู้วิจัยติดต่อกับนักศึกษาเพื่อพูดคุยกันถึงผลการวิจัยอย่างอิสระ ซึ่งในขั้นตอนนี้ได้เปิดโอกาสให้นักศึกษาตรวจสอบ ประเมินผลการวิจัย ซึ่งผลการนำข้อมูลคืนสู่ศึกษานั้นพบว่าส่วนใหญ่เห็นด้วยและพึงพอใจที่ผลการวิจัยสะท้อนถึงสิ่งที่นักศึกษาไม่เคยพบ เช่น คุณสมบัติของผู้ที่สามารถเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดได้ดีคือภาวะผู้นำ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ เป็นต้น

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ผู้วิจัยการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล (Trustworthiness) ตามแนวคิดของลินคอล์นและกูบา (Guba, & Lincoln, 1989) ซึ่งประกอบด้วย 1) ด้านความน่าเชื่อถือ เป็นการตรวจสอบแบบสามเส้าจากหลากหลายแหล่ง (Data Triangulation) คือ การใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างกันเพื่อรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกัน หรือตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งที่มา จากนักศึกษาหลายคน ได้แก่ นักศึกษาต่างกลุ่ม ต่างหน่วยภาคครุฑ เพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลที่ ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ผลสรุปไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ อีกทั้งการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีรวบรวม ข้อมูล (Methodological Triangulation) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างกันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ผู้วิจัยสัมภาษณ์พร้อมกับการสังเกตผู้ให้ข้อมูลหลัก กิริยาท่าทาง สีหน้า และนำข้อมูลผลการสัมภาษณ์ให้ นักศึกษาตรวจสอบว่าผลการสัมภาษณ์นั้นถูกต้องหรือไม่ ก่อนนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป ก่อนยุติการสัมภาษณ์ ทำการตรวจสอบข้อมูลโดยนักศึกษายืนยันความถูกต้อง 2) ด้านความสามารถในการนำข้อค้นพบไปอธิบายกรณีอื่นที่มีเงื่อนไขที่คล้ายคลึง ในการนำเสนอผลการวิจัย ผู้วิจัยบรรยายบริบทของการศึกษาเพื่อให้ผู้อ่านใช้ประกอบการ ตัดสินใจในการนำผลการวิจัยไปใช้ 3) ด้านการตรวจสอบและยืนยันได้ของข้อค้นพบ ผู้วิจัยมีการบันทึกแหล่งที่มา ของข้อมูลไว้เป็นหลักฐานโดยการใส่รหัสในการจัดเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ร่วมกับการจัดบันทึกภาคสนาม ทุกครั้งที่ไปสัมภาษณ์ ในรายงานผลการวิจัยมีการอ้างอิงคำพูดของนักศึกษา 4) ด้านความวางใจได้ การดำเนินการ วิจัยและอธิบายขั้นตอนการวิจัยเพื่อสามารถตรวจสอบเส้นทางการวิจัย

จริยธรรมวิจัย

การศึกษานี้ ผู้วิจัยได้พิทักษ์สิทธิของนักศึกษาผ่านการพิจารณารับรองจริยธรรมการวิจัยใน มนุษย์ จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ คณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์ มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช เลขที่เอกสารรับรอง KFN-IRB2019-08 ลงวันที่ 14 พฤษภาคม 2562 ทั้งนี้ได้เข้าพบนักศึกษาผ่านผู้รับผิดชอบ

รายวิชาซึ่งไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการวิจัย และนักศึกษาที่มีอิสระในการตัดสินใจ หากสนใจเข้าร่วมก็ติดต่อไปทางผู้รับผิดชอบวิชานั้น รวมทั้งให้นักศึกษาทุกคนได้ตรวจสอบสิ่งที่ผู้วิจัยบันทึกทุกครั้ง และนำเสนอผลการวิจัยต่อนักศึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อสรุปและการตีความของผู้วิจัย

ผลการวิจัย

1. ความหมายของการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดตามการรับรู้ของนักศึกษา

ความหมายของการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดตามการรับรู้ของนักศึกษาซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักนั้นสามารถสรุปความหมายได้ดังนี้

1.1 การฝึกคิดวิเคราะห์ การคิดวิพากษ์ตนเอง การคิดทบทวนการเรียนรู้ของตนเองอย่างละเอียดและมีวิจารณ์ญาณเพื่อแก้ปัญหาได้ต่อเนื่อง เมื่อเข้าใจตนเองทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ซึ่งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องความหมายดังกล่าว คือ ภายหลังจากที่นักศึกษาสอนสุขศึกษาเสร็จสิ้นแล้ว จึงประเมินตนเองโดยการเขียนบันทึกสะท้อนคิด แล้วพบว่า มีข้อบกพร่องอะไร ดังคำกล่าวที่ว่า

“พอสอนสุขศึกษาเสร็จ ค็นั่นหนูก็สะท้อนความคิดความรู้สึกของตัวเอง ทำให้หนูเข้าใจความ ต้องการการเรียนรู้ตัวเองว่าเราขาดอะไร เช่น หนูจำเนื้อหาการสอนได้ไม่ครบ ทำให้เรียนรู้ได้ตรงจุด เดิม ๆ ที่ผ่าน มาหนูไม่ได้มานั่งคิดวิเคราะห์ ไม่ได้ใส่ใจเท่าที่ควร แต่พอได้สะท้อนคิดก็ทำให้ต้องวิเคราะห์ตนเองทุกสัปดาห์ คิดเป็นขั้นเป็นตอนค่ะ ทำให้เราคิดต่อไปอีกขั้นว่ามันส่งผลกระทบต่อเรา ทำให้คิดต่อและมันก็จะไปต่อเรื่อย ๆ แล้วพอเป็น อย่างนี้แล้วใช้ใหม่จะต้องทำยังไงต่อ มันก็จะมีวิธีมาเยอะ ๆ และวิธีเหล่านี้ก็ เป็นอะไรบ้างที่จะมาใช้กับเราได้” (ก)

“หนูคิดว่าพอหนู Reflect มันทำให้รู้สึกดีขึ้นกว่าเดิม เอมาคิดทบทวนตัวเอง ทุกวันทุกวัน ว่าวันนี้ไม่ดีเราต้องปรับปรุงตัวเอง จากที่เราไม่เคยต้องมาคิดอะไรแบบนี้ค่ะ กลายเป็นการฝึก คิดวิเคราะห์ตัวเอง มีสติอยู่กับตัวเอง” (ข)

1.2 การคิดตรึงตรองเกี่ยวกับประสบการณ์การทำงานของตนเองทั้งที่เป็นปัญหาและความ ประทับใจโดยคิดใคร่ครวญอย่างมีขั้นตอนและมีสติเพื่อจะได้เรียนรู้จากสถานการณ์แล้วนำไปพัฒนา และเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น ซึ่งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องความหมายดังกล่าว คือ การไปสร้างสัมพันธ์ภาพกับสตรีตั้งครรภ์ การ ตรวจครรภ์ การให้คำแนะนำการปฏิบัติตัวขณะตั้งครรภ์ นักศึกษาจึงเขียนบันทึกสะท้อนคิด แล้วพบว่ามีความ ประทับใจและภาคภูมิใจในตนเอง ดังคำกล่าวที่ว่า

“ระหว่างที่หนูให้ความรู้ให้คำแนะนำแม่ไป ตอนนั้นแม่ที่นั่งอยู่ใกล้ๆกันก็สนใจมากและฟังหนู หมดเลย หนูภูมิใจที่แม่คนอื่น ๆ สนใจในสิ่งที่หนูแนะนำค่ะ” (ค)

“เวลาที่หนูไปขอแม่เป็นอาจารย์ให้หนูตรวจครรภ์ แม่ให้ทุกครั้งเลย หนูรู้สึกภูมิใจมากมันคือการ สร้างสัมพันธ์ภาพที่ดี ไม่ว่าจะผ่านไปหลายอาทิตย์แต่แม่ก็จำหนูได้ เหมือนเขาเปิดใจให้หนูเข้าไปตรวจกับเขาเลยคะ” (ง)

“เป็นสิ่งที่ทำให้หนูประทับใจ หนูเข้าใจเรื่องของมารดาและทารก ไม่ได้แค่เข้าใจว่าอันนั้นคือแม่ อันนี้คือลูก เราเข้าใจว่ามันมีอะไรที่มหัศจรรย์กว่านั้นลึกซึ้งกว่านั้น อะไรที่มันส่งผลกระทบต่อเขา หนูได้เรียนรู้ มากกว่านั้น มันไม่ใช่แค่ในหนังสือที่จะให้การพยาบาล” (จ)

1.3 การคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณอย่างมีเหตุผลเพื่อความเข้าใจปัญหาและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ทำให้ลดโอกาสความผิดพลาด ซึ่งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องความหมายดังกล่าว คือ การตรวจครรภ์ ดังคำกล่าวที่ว่า

“วันนั้นรู้สึกไม่สบายใจเลยเพราะหนูตรวจครรภ์ไม่ถูกต้อง รู้สึกว่าไม่โอเคแต่ก็ไม่ได้คิดจะแก้ไข อะไรอย่างนี้ ปกติจะเข้าข้างตัวเองคะคือข้างมัน แต่การสะท้อนคิดกระตุ้นให้หนูคิดวิเคราะห์ตัวเอง คิดว่าหนู จะต้องทำอย่างไรต่อไปเพื่อให้มันดีขึ้น ทำให้เกิดแนวคิดว่าหนูต้องฝึกซ้อม ฝึกบ่อย ๆ ให้คล่องเพื่อ ตรวจครรภ์ได้ ตรวจถูกท่า ทำอย่างมีระบบและมีขั้นตอน” (ฉ)

2. ประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดตามการรับรู้ของนักศึกษา

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดตามการรับรู้ของนักศึกษานั้น จากการ วิเคราะห์ข้อมูลพบ 9 ลักษณะซึ่งสามารถแบ่งตามประเภทของการเรียนรู้ 3 ประเภท ดังรายละเอียดในตาราง 1

ตาราง 1 ประเภทการเรียนรู้และลักษณะการเรียนรู้

ประเภทการเรียนรู้	ลักษณะการเรียนรู้
การเรียนรู้ตนเอง	1. ส่องใจตนเอง ส่องการเรียนรู้ของตนเองได้ยั่งยืน 2. ข้อผิดพลาดกลับเป็นบทเรียน 3. ภาคภูมิใจได้รับการยอมรับ
การเรียนรู้ทางการพยาบาล	1. หนึ่งคน 2 หัวใจ 2. กล้าคิดกล้าแสดงออก 3. ตรวจสอบคร่ำเป็นเน้นวิเคราะห์ 4. แม่คำเดียวที่เหมือนกันแต่แตกต่างกัน
การเรียนรู้เกี่ยวกับวิชาชีพ	1. ผู้ให้คำแนะนำ คำปรึกษา 2. มิตรภาพวิชาชีพ

สำหรับลักษณะทั้ง 9 ประการมีรายละเอียดโดยสรุปดังนี้

1. ส่องใจตนเอง ส่องการเรียนรู้ของตนเองได้ยั่งยืน คือ การใช้สติสัมปชัญญะในการไตร่ตรอง วิเคราะห์ ทบทวนสถานการณ์ที่พบจากการปฏิบัติงานของตนเองอย่างละเอียดมีขั้นตอน เพื่อลดโอกาสของการกระทำที่ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืนเนื่องจากการเรียนรู้จากปัญหาข้อบกพร่องของตนเอง ค้นหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยตนเองจึงเป็นการเรียนรู้ที่จดจำได้และยั่งยืน ดังคำกล่าวที่ว่า

“ถ้าไม่มีการสะท้อนคิดมันคงจะหาทางแก้ปัญหาเราเองไม่เจอ ติดแต่ปัญหาเดิม ๆ เราอาจจะไม่สนใจมองปัญหาอีกด้าน ไม่ค่อยได้มาทบทวน ไม่ค่อยได้มาคิดว่าทำอะไรไปแล้วบ้างผลเป็นอย่างไร ไม่เกิดการเรียนรู้เมื่อก่อนฝึกปฏิบัติงานวอร์ดอื่น หนูเคยเขียนสะท้อนคิดแต่มันกลับไปแก้ไขอะไรไม่ได้เลยเพราะเขียนวันสุดท้ายของการขึ้นวอร์ด แต่ที่นี้ทำทุกสัปดาห์ จึงได้ทบทวนตนเองตลอด สัปดาห์หน้าเราก็ยังขึ้นฝึกปฏิบัติงานอยู่ก็เลยพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่อง” (ช)

“การสะท้อนคิดความคิดความรู้สึกของตัวเอง ทำให้หนูเข้าใจความต้องการการเรียนรู้ตัวเอง อยากรู้ที่จะแก้ไขปัญหารู้สึกยังไงและเราจะแก้ยังไง ลองใช้แนวทางของตัวเองจะทำได้ดีกว่าไปทำตามแบบคนอื่นคะ แนวทางของหนูเองมันเหมาะกับหนู มันจะยืนยาวและจำได้เพราะมันเป็นเทคนิคของหนูเอง” (ช)

“หนูสะท้อนคิดเหตุการณ์การฝึกใน ANC การเรียนรู้ของหนูคือต้องฝึกทบทวนความรู้ ฝึกซ้อมตรวจ ฝึกซ้อมสอน ฝึกพูดบ่อย ๆ พูดให้คล่อง เพราะที่นี้ต้องพูดเยอะมาก บางที่ต้องพูดทำไปให้แม่ๆดูและให้เข้าใจที่หนูสอน ช่วงหลัง ๆ หนูจดจำได้แม่นเพราะใช้ความเข้าใจมากกว่าท่องจำ คิดว่าขึ้นปี 4 ไปถึงสอบสภาความรู้ก็น่าจะอยู่ในหัวคะ” (ฉ)

2. ข้อผิดพลาดกลับเป็นบทเรียน คือ การคิดไตร่ตรองอย่างซื่อสัตย์ในข้อผิดพลาดจากการทำงานโดยคิดอย่างมีขั้นตอนและมีสติเพื่อจะได้เรียนรู้จากสถานการณ์แล้วชี้แนะตนเองไปเปลี่ยนแปลงการกระทำนั้นๆให้ดีขึ้น การสะท้อนคิดซ้ำๆเป็นการตรวจสอบตนเอง เกิดการเรียนรู้อย่างมีสติ ข้อผิดพลาดกลายเป็นบทเรียน ดังคำกล่าวที่ว่า

“การสะท้อนคิดทำให้เข้าใจการกระทำของตัวเอง ทำไมทำพลาด มีความอยากแก้ไขเพื่อลดข้อผิดพลาด เพิ่มสติและความมั่นใจ คือ เราเปลี่ยนคนอื่นไม่ได้แต่เราเปลี่ยนตัวเองได้โดยหาเทคนิคที่เหมาะสมกับตัวเอง มันเป็นแนวทางที่เราเลือก เป็นเทคนิคของเราเอง แบบว่าที่หนูทำแล้วว่า มันโอเคกับสิ่งที่ทำตรงนั้นนะคะ” (ญ)

“ถ้าไม่ได้สะท้อนการทำงานของตนเอง การพัฒนาจะไม่เกิดขึ้น แล้วก็ไม่รู้ว่าข้อผิดพลาดของตนเองคืออะไร คือกลายเป็นว่าแค่รู้สึกเสียใจแต่ไม่เคยได้พัฒนา” (ฎ)

“ปกติหนูไม่ได้รู้สึกอยากไขว่คว้าหรืออยากพัฒนาตัวเอง เพราะที่ผ่านมามันเห็นปัญหาแล้วก็ปล่อยมันไป แต่พอหนูมาสะท้อนคิดหนูเข้าใจตัวเอง เหมือนเราได้ย้อนกลับไปนึกถึงสิ่งนั้น มันเป็นอย่างนี้บ้างในวันนี้ เจออะไรบ้าง หนูเข้าใจความต้องการตัวเองมากขึ้น เข้าใจความรู้สึกตัวเอง ทำให้มีสติทำงานพลาดน้อยลง เหมือนว่าพอตรึงนี้ผิดพลาดใช้ไหมคะ เราก็มามหาข้อมูลต่อ มันจะได้ไม่ผิดซ้ำอีก” (ฎ)

3. ภาวภูมิใจ ได้รับการยอมรับ คือ ความรู้สึกของความสำเร็จและความพึงพอใจกับสิ่งที่ทำ ความภาวภูมิใจในตัวเองเปรียบเสมือนการมองเห็นภาพของตัวเองในด้านดีซึ่งหากถูกเก็บสะสมเรื่อย ๆ จะกลายเป็นทัศนคติความเชื่อตนเอง ความภาวภูมิใจต้องอยู่บนฐานของการใช้สติไม่หลงไปกับอารมณ์ทางบวกมากเกินไป เพราะอาจทำให้หยุดการพัฒนา ดังคำกล่าวที่ว่า

“เวลาที่หนูไปขอแม่เป็นอาจารย์ให้หนูตรวจครรภ์ แม่ให้ทุกครั้งเลย หนูรู้สึกภูมิใจมากมันคือการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ไม่ว่าจะผ่านไปหลายอาทิตย์แต่แม่ก็จำหนูได้ เหมือนเขาเปิดใจให้หนูเข้าไปตรวจกับเขาเลยคะ” (ฐ)

“ตอนนั้นแม่ค่อนข้างตัวใหญ่และท้องหนาด้วย หนูก็คิดว่าหนูจะตรวจได้ไหม แต่แม่ให้ความร่วมมือดีมาก ยิ้มให้ตลอด และหนูทำได้สำเร็จ หนูก็ภูมิใจมากที่หนูฟังเสียงหัวใจน้องได้ชัด อาจารย์ก็ชมหนูด้วย” (ช)

“ระหว่างที่หนูให้ความรู้ให้คำแนะนำแม่ไป ตอนนั้นแม่ที่นั่งอยู่ใกล้ ๆ กันก็สนใจมากและฟังหนูหมดเลย หนูภูมิใจที่แม่คนอื่น ๆ สนใจในสิ่งที่หนูแนะนำคะ” (ฅ)

4. หนึ่งคน 2 หัวใจ คือ สื่อถึงสตรีตั้งครรภ์และทารกในครรภ์ แม่กับลูกไม่สามารถแยกจากกันได้ ดังนั้นการดูแลต้องเป็นองค์รวม ไม่เลือกดูแลหรือใส่ใจแค่สุขภาพของสตรีตั้งครรภ์ ดังคำกล่าวที่ว่า

“ตอนเรียนในห้อง อ่านหนังสือก็ไม่ได้คิดอะไรเยอะ พอฝึกงานเจอคุณแม่ตั้งท้องจริง ๆ ทำให้เราคิดวิเคราะห์เยอะขึ้นว่าแม่ลูกแยกจากกันไม่ได้ เวลาเราดูแลแม่ต้องคิดเสมอว่าเพื่อลูกที่แข็งแรงด้วย เราโฟกัสไปแค่ที่แม่อย่างเดียวไม่ได้ ชีวิตแม่คือชีวิตลูก มันคือหนึ่งคน 2 หัวใจ จริงๆคะ” (ณ)

“เป็นสิ่งที่ทำให้หนูประทับใจ หนูเข้าใจเรื่องของมารดาและทารก ไม่ได้แค่เข้าใจว่าอันนั้นคือแม่ อันนี้คือลูก เราเข้าใจว่ามันมีอะไรที่มหัศจรรย์กว่านั้นลึกซึ้งกว่านั้น อะไรที่มันส่งผลกระทบต่อเขา หนูได้เรียนรู้มากกว่านั้น มันไม่ใช่แค่ในหนังสือที่จะให้การพยาบาล” (ด)

“หนูทำ NST แต่หนูไม่มั่นใจเสียงที่ได้ยินมันคือเสียงหัวใจของน้องหรือเสียงหัวใจของแม่ แต่การสะท้อนคิด ทำให้หนูเรียนรู้วิธีแก้ หนูไปทบทวนและอ่านซีท บวกกับถามเพื่อนและถามพี่แล้วหนูก็เข้าใจเรามีจุดด้อยไหน หนูก็พัฒนาจุดด้อยนั้น ปรับปรุงให้ดีขึ้น แต่ถ้าไม่คิดอะไร วัน ๆ หนึ่งก็จบไป ทำไปวัน ๆ ไม่ได้พัฒนา” (ต)

5. กล้าคิดกล้าแสดงออก คือ กล้าหาญที่แสดงตน แสดงความสามารถ ให้ปรากฏต่อหน้าคนจำนวนมาก ๆ มีความเชื่อมั่นใจตนเองในการปรากฏตัว ความกล้าคิดในสิ่งที่แตกต่างไปจากเดิม แตกต่างจากผู้อื่น กล้าคิดและกล้าแสดงออกทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ดังคำกล่าวที่ว่า

“เวทีการสอนสุขศึกษานี้เป็นเหมือนเวทีที่ดึงความกล้าของหนูเพราะปกติหนูเป็นคนขี้อาย จะไม่ค่อยคุยกับใครแบบนี้คะ แต่มาฝึกทำงานที่ ANC หนูต้องใช้คำพูดมากขึ้นเยอะ กล้าคิดกล้าแสดงออก กล้าพูด กล้าถาม กล้าสอนคะ” (ถ)

“ช่วงแรก ๆ ที่ฝึกงานก็ชวนเพื่อนไปตลอด ไม่ว่าจะสอนหรือแนะนำอะไร ไม่กล้าทำคนเดียวเพราะกลัวแม่ปฏิเสธ แต่พอสะท้อนคิดเรียนรู้จากประสบการณ์ ทัศนคติหนูก็เปลี่ยนไป รู้สึกว่าแม่เขาก็ไม่ได้ปฏิเสธอะไรขนาดนั้นทำให้หนูมั่นใจมากขึ้น กล้าแสดงออก กล้าเป็นผู้นำกิจกรรมคนเดียว กล้าตรวจครรภ์มากขึ้น” (ท)

6. ตรวจครรภ์เป็น เน้นวิเคราะห์ คือ หน้าที่ของพยาบาลในหน่วยฝากครรภ์ที่สำคัญและเป็นความภาวภูมิใจคือความสามารถในการตรวจครรภ์ในสตรีตั้งครรภ์รายปกติด้วยวิธี Leopold Hand Grip และสามารถวิเคราะห์แต่ละรายเพื่อให้การดูแลตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพของสตรีตั้งครรภ์ได้อย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่แค่การส่งเสริมและการป้องกันสุขภาพด้วยการสอนสุขศึกษาได้ ดังคำกล่าวที่ว่า

“ตอนตรวจครรภ์กับอาจารย์ หนูก็สงสัยว่าตรงนี้มีมันเป็นแขน ลูบไปแล้วมันเรียบ อะไรแบบนี้ แต่หนูก็พลาดเพราะหนูไม่ได้คลำหน้าท้องแม่ให้ทั่วถึงทั้งหมดคะ แล้วก็คิดเองว่ามันใช่ซึ่งมันไม่ใช่คะ หนูกลับไปค่อยๆทบทวนคิดวิเคราะห์ตนเอง และเปิดรูปดูคะ โอกาสที่น้องจะหันแบบนี้ พยายามนึกภาพว่าเออ ว่าเรากล้าไปแล้วต้องทำแล้วบางทีน้องเขา อาจจะไม่แบบนี้คะ หนูวิเคราะห์ตัวเองได้ทำให้หนูเข้าใจแค่ต่อไปหนูไม่พลาดอีกเลยคะไม่ว่าจะทำอะไร” (ธ)

“วันนั้นรู้สึกไม่สบายใจเลยเพราะหนูตรวจครรภ์ไม่ถูกต้อง รู้สึกว่าไม่โอเคแต่ก็ไม่ได้คิดจะแก้ไขอะไร
อย่างไร ปกติจะเข้าข้างตัวเองคือข้างมัน แต่การสะท้อนคิดกระตุ้นให้หนูคิดวิเคราะห์ตัวเอง คิดว่าหนูจะต้องทำ
อย่างไรต่อไปเพื่อให้มันดีขึ้น ทำให้เกิดแนวคิดว่าหนูต้องฝึกซ้อม ฝึกบ่อย ๆ ให้คล่องเพื่อตรวจครรภ์ได้ ตรวจถูกทำ
ทำอย่างมีระบบและมีขั้นตอน” (น)

“หนูว่าการตรวจครรภ์เป็นหน้าที่หนึ่งที่สำคัญของพยาบาลเพราะไปประกอบวิชาชีพเป็นการ
ผดุงครรภ์ชั้น 1 ด้วย พยาบาลก็ควรตรวจครรภ์ได้คะ หนูภูมิใจที่ตรวจครรภ์เป็นและวิเคราะห์ได้เพื่อให้การดูแล
แม่แต่ละคนได้ตรงจุด ไม่ใช่แค่การสอนสุศึกษา เรียกขานน้ำหนัก วัดความดัน หรือแค่แจ้งวันนัดครั้งต่อไปคะ” (บ)

7. แม่คำเดียวที่เหมือนกัน แต่แตกต่างกัน คือ สตรีตั้งครรภ์แต่ละคนแต่ละเชื้อชาติศาสนามีความแตกต่างกัน
ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและจิตวิญญาณ จึงมีความต้องการด้านสุขภาพที่ไม่เหมือนกัน ดังคำกล่าวที่ว่า

“เดิมหนูเข้าใจว่าการสอนการแนะนำแม่น่าจะเหมือนกันหมด สอนเป็นรูทีนไป แต่พอเจอแม่รายหนึ่งไม่
ค่อยสนใจที่หนูสอน หนูก็เลยสะท้อนคิดเลยเข้าใจมากขึ้น แม่แต่ละคนมีความต้องการที่ต่างกัน มันไม่ได้เป็นแพ็คเกจ
ว่าต้องสอนหรือแนะนำเหมือนกันหมด เพราะบางคนอาจรู้เยอะบางคนรู้น้อย หนูต้องแยกแยะความแตกต่างของแม่แต่
ละคน ความรู้ ทักษะ การปฏิบัติของหนูในการดูแลแม่แต่ละคนจึงเปลี่ยนไป ทำเป็นรูทีนไม่ได้คะ” (ป)

“แม่แต่ละคนไม่ได้ต้องการข้อมูลที่เหมือนกันคะ เราต้องอ่านสมุดฝากท้องให้ดี เมื่อเข้าใจแม่แต่ละ
คน เราจะสอนแต่ละคนต่างกัน ส่วนเนื้อหาที่จะพูดต้องทำความเข้าใจเหมือนกับทำความเข้าใจแม่ จะได้ใช้คำพูด
ที่ทำให้แม่เข้าใจง่ายคะ” (ผ)

“เมื่อวานเห็นแม่คนนึงสีหน้าไม่ค่อยดี ดูเฉยๆไม่ค่อยคุยกับใคร แต่พอหนูเข้าไปคุย เขาอยากคุย
คะ เขาอยากแชร์ประสบการณ์ว่าเขาอยู่พม่าเป็นยังไงแล้วเขาอยู่ที่นี่เป็นยังไง พอเราสื่อสารที่ดีแม่เขาก็เปิดใจคุยกับ
เรา เราเลยรู้ว่าเขาห่วงลูกในท้องเพราะน้ำหนักขึ้นน้อย ถ้าเราใช้การพูดที่ดีเราจะเข้าถึงใจเขาได้ แก้ปัญหาที่เขา
อยากให้เราช่วยจริงๆ ทำให้เข้าใจแม่แต่ละคนแตกต่างกัน” (ฝ)

8. ผู้ให้คำแนะนำ คำปรึกษา คือ การแนะนำ ให้คำปรึกษารวมถึงการสอนสุศึกษาเป็นหน้าที่ของ
พยาบาลในหน่วยฝากครรภ์ที่ต้องส่งเสริมและป้องกันสุขภาพของสตรีตั้งครรภ์ และควรเป็นการสื่อสารแบบสอง
ทางที่มีปฏิสัมพันธ์กันไม่ว่าจะเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มเพื่อเข้าถึง เข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างพยาบาลและสตรี
ตั้งครรภ์ ดังคำกล่าวที่ว่า

“การสอนสุศึกษาแบบเฉพาะตัวและแบบกลุ่ม เป็นการท้าทายความสามารถมากคะเพราะหนูพูด
ไม่เก่งเลยกังวล แม่แต่ละคนไม่ได้ต้องการข้อมูลที่เหมือนกันมันทำให้หนูกลัว แต่การสะท้อนคิดทำให้หนูวิเคราะห์
ตัวเองว่า ถ้าเราเตรียมตัวและพยายามออกมาเป็นคำพูดของตัวเอง โดยกลั่นออกมาจากสมองเราเป็นคำง่าย ๆ
ที่ใช้สอน พูดก็รอบเราก็จำได้” (พ)

“ฝึกพูด อธิบายกับเพื่อน ทบทวนเรื่อย ๆ ทำให้เข้าใจเป็นซีรี่ส์จำได้นานเลย ทำให้กล้าพูด กล้าสอน
พูดคุยเป็นธรรมชาติขึ้น เวลาสอนหนูไม่หลุดอาจเพราะหนูใช้ความเข้าใจไม่ใช่การท่องจำ ให้คำแนะนำครั้งต่อไป
เขาก็ฟัง หนูก็มีความสุขคะอาจารย์” (ภ)

“ประสบการณ์การสะท้อนคิดที่หนูเรียนรู้เกี่ยวกับการพูด หนูแปลสอนภาษาอังกฤษเยอะ พอหนู
มาคิดว่ามันอาจเป็นการแบ่งชนชั้นวรรณะนะ หนูเลยพยายามไม่พูดภาษาอังกฤษ พยายามมีสติแต่บางครั้งมัน
หลุดออกมาบ้าง” (ม)

“ฝึก ANC มันเป็น OPD เราต้องพูดกับคนไข้ได้มากกว่าวอร์ดที่แล้ว วอร์ดโน้นต้องคำนวณยา
ละเอียดเรื่องยา อันนี้มันต่างกันตรงที่สอนแนะนำให้ตรงกับความต้องการของแม่ เหมือนเกาให้ถูกที่คั่นคะ เคาก็
สนใจเรา แม่บางคนก็ถามเยอะคะ” (ย)

9. มิตรภาพวิชาชีพ คือ การเริ่มต้นด้วยสัมพันธภาพดีจะเกิดความไว้วางใจมีผลให้การทำงานราบรื่น
ประสบความสำเร็จง่ายขึ้น การให้เกียรติและความเชื่อในคุณค่าภายในของสตรีตั้งครรภ์มีผลต่อร่วมมือ
ประสบการณ์ของสตรีตั้งครรภ์เป็นสิ่งที่มีความสามารถแบ่งปันถ่ายทอดให้กับพยาบาลผดุงครรภ์และสตรี
ตั้งครรภ์อื่น ๆ ดังคำกล่าวที่ว่า

“ขณะที่หนูไปให้คำแนะนำกับแม่คนนึง ตอนนั้นมีแม่คนอื่นเขาฟังด้วย เค้าฟังพยักหน้าตามหนูและ หนูก็สบตาทุกคนเลย หนูก็เหมือนไม่ได้พูดแค่คนเดียว เรามีการโต้ตอบคะ เราถามว่ารู้เรื่องหรือไม่คะ แต่ละคน ก็เล่าประสบการณ์เป็นยังไง เหมือนมีคนนึงรู้เท่านี้อีกคนรู้เท่านี้แล้วเขาได้แชร์กัน และหนูก็ได้ให้ข้อมูลเสริมเพิ่ม ไปอีก แบบว่าสลับกันพูด เพื่อนช่วยกัน เกิดรักกัน” (ร)

“ข้อหนึ่งที่หนูประสบความสำเร็จคือการที่แม่ทุกคนที่หนูเข้าถึง เค้าให้ความร่วมมือกับหนู เพราะ อันดับแรกหนูคิดเสมอว่าเวลาของเค้ามมีค่า ดังนั้น อยากให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ที่สุด รู้สึกประทับใจแม่ รู้สึก ทำทนายตัวเองและรู้สึกดีที่เขารับฟังเราและเอาไปปฏิบัติจริงส่งผลให้หนูมีความมั่นใจมากขึ้นว่าครั้งต่อไปหนู สามารถแนะนำคนอื่นได้ต่อไปเกิดความกระตือรือร้น อยากเปลี่ยนตัวเอง” (ล)

“ผ่านไปหลายอาทิตย์แต่แม่จำหนูได้ เหมือนเขาเปิดใจให้หนู แม่ตั้งใจให้หนูตรวจครรภ์คะ เขาเดิน เข้ามาหาหนูและยิ้มให้ หนูภูมิใจเพราะหนูสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับเขาตั้งแต่ต้น” (ว)

3. คุณสมบัติของผู้ที่เรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คุณสมบัติของผู้ที่เรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะคิด และการฝึกปฏิบัติงานได้ตามการ รับรู้ของนักศึกษา คือ บุคคลนั้นต้องมี

1. ภาวะผู้นำ หมายถึง ความสามารถในการนำตนเองและนำกลุ่มให้ทำงานร่วมกันได้อย่างมี ประสิทธิภาพ โดยมีคุณลักษณะของความกล้าหาญ ความคิดริเริ่มและความพินิจพิจารณา เช่น การเป็นผู้นำกลุ่ม ในการสอนสุขศึกษา การเล่านิทาน การตรวจครรภ์ ดังคำกล่าวที่ว่า

“การสอนสุขศึกษาแบบกลุ่ม เป็นการท้าทายความสามารถตัวเองเพราะหนูพูดไม่เก่ง กังวล แม่แต่ ละคนไม่ได้ต้องการข้อมูลที่เหมือนกันอาจจะทำให้หนูกลัว แต่การสะท้อนคิดทำให้หนูวิเคราะห์ตัวเอง เกิดความ กล้าโดยการที่เราเตรียมตัวและพยายามออกมาเป็นคำของตัวเอง คาง่ายๆ เพื่อที่จะสอนคนอื่น โดยกลั่นออกมา จากสมองหนู พูดอีกทีรอบหนูก็ทำได้” (ค)

“ช่วงแรก ๆ ก็ชวนเพื่อนไปตลอด ไม่ว่าจะทำอะไร ไม่กล้าไปคนเดียวกลัวโดนคุณแม่ปฏิเสธไม่ ให้ ความร่วมมือ แต่พอหลังๆก็มั่นใจมากขึ้น กล้าไปคนเดียว กล้าตรวจครรภ์มากขึ้น กล้าสอนเพื่อนด้วย” (ข)

2. ความรับผิดชอบ หมายถึง ความเอาใจใส่ มุ่งมั่นต่อหน้าที่การงานของตนเองและผู้ร่วมงาน เช่น การ ชักประวัติ การสอนสุขศึกษา การติดเครื่องประเมินสภาพทารกในครรภ์ (NST) เป็นต้น ดังคำกล่าวที่ว่า

“การชักประวัติวันนี้มันไม่ complete ในคืนวันนั้นหนูมานั่งทบทวน ฝึกทำการบ้าน ฝึกซ้อมเพื่อ ทำในวันพรุ่งนี้ดีขึ้นกว่าเดิมควรจะทำสิ่งที่อยู่ตรงหน้าที่ให้ดีที่สุด โดยไม่ต้องกังวลไม่เงิ่นเราอาจจะเสียทั้ง 2 อย่าง โฟกัสและสติ” (ส)

“วันนั้นสอนสุขศึกษาไม่ค่อยดี ปกติหนูไม่ได้รู้สึกอยากพัฒนาตัวเองขนาดนั้น เพราะหนูเห็นปัญหา และก็ปล่อยมันไป แต่พอหนูมาสะท้อนคิด และหนูเข้าใจตัวเอง มากขึ้น เหมือนแบบที่เราได้ย้อนไป มันเป็นอย่าง บ้างในวันนี้ เจออะไรมาบ้าง หนูเข้าใจความต้องการตัวเองมากขึ้น เข้าใจความรู้สึกตัวเองมากขึ้น ทำให้มีสติ ทำงานพลาดน้อยลง ซึ่งมาจากการเรียนรู้ด้วยตัวเอง เหมือนแบบว่าพอตรงนี้ผิดพลาดใช้ใหม่คะ ว่ามันผิดนะเราก็ มาหาข้อมูลต่อ มันจะได้ไม่ผิดซ้ำอีก” (ห)

“หนูไม่มั่นใจในการอ่านกราฟ NST เลย แต่สะท้อนคิด ทำให้หนูอยากเรียนรู้วิธีแก้ ไม่เงิ่นก็แย เหมือนเดิม หนูเลยไปทบทวนและอ่านซีท บวกกับถามเพื่อนและถามพี่แล้วหนูก็เข้าใจ เรามีจุดด้อยไหน หนูก็ พัฒนาจุดด้อยนั้น ปรับปรุงให้ดีขึ้น แต่ถ้าไม่คิดอะไร วันๆนึงก็จบไป ทำไปวัน ๆ ไม่ได้พัฒนา” (ต)

3. ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติตรงต่อเวลา ต่อหน้าที่ และต่อวิชาชีพ มีความจริงใจ เช่น การติด เครื่องประเมินสภาพทารกในครรภ์ (NST) การสอนสุขศึกษา เป็นต้น ดังคำกล่าวที่ว่า

“หนูแปลผล NST ไม่ได้ตอนแรกไม่กล้าบอกอาจารย์เพราะหนูเรียนไปแล้ว แต่สะท้อนคิดทำให้หนู อยากแก้ไขตัวเองเปลี่ยนตัวเองให้ดีขึ้น หนูเริ่มจากที่บอกกับตัวเองว่าต้องเปิดใจอย่างจริงจังกับตัวตนเราเมื่อมี เหตุการณ์เกิดขึ้น ตรงนี้เป็นจุดเริ่มที่สำคัญคะ คือทำตัวเป็นน้ำครึ่งแก้วเสมอเพื่อจะได้เรียนรู้ตลอดไป” (พ)

“การสะท้อนคิดช่วยส่งเสริมการเรียนรู้หนุในการฝึกงาน ทำให้ทัศนคติเปลี่ยนเมื่อเจอปัญหา วิเคราะห์ตัวเองได้ว่าจะแก้ปัญหาอย่างไร เช่น จะสอนสุศึกษาแต่จำไม่ได้สักที เราก็วางแผนของเราโดย 1) อ่านทำความเข้าใจก่อนคะ แล้ว 2) ฝึกพูดโดยสรุปเป็นคำพูดของตัวเอง และ 3) ลองพูดให้เพื่อนฟัง ฝึกหน้ากระจก 4) ทบทวนเรื่อย ๆ จนเกิดความมั่นใจ ทำแบบนี้คะ พอไปสอนแม้ก็เข้าใจที่เราสอนเค้า” (อ)

อภิปรายผล

จากการศึกษาความหมายของการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิด พบว่า มีการให้นิยามความหมายที่คล้ายคลึงกับนิยามความหมายของการสะท้อนคิดในงานวิจัยอื่นซึ่งมีเป้าหมายคือเพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงพัฒนาให้ดีขึ้นจากที่กระทำอยู่ โดยมีความสอดคล้องกับหลายงานวิจัยที่ให้นิยามการสะท้อนคิด ดังนี้ คือการคิดใคร่ครวญเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เป็นปัญหาและความประทับใจเพื่อเรียนรู้จากสถานการณ์แล้วนำไปพัฒนาปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติให้ดีขึ้น (Thano, & Wisansoonwong, 2020; Wisansoonwong, & Sawangtook, 2013; Wisansoonwong, Fahy, & Hastie, 2011) การสะท้อนคิดเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงไปสู่การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การสะท้อนคิดส่งเสริมให้การคิดอย่างมีวิจารณญาณที่ชัดเจนขึ้น (Na Nakorn, Jamjuree, Junhavat, & Boonprakob, 2016; Khiolueang, Kaewurai, Hingkanon, & Viboonrangsun, 2013; Thano, & Wisansoonwong, 2020) การสะท้อนคิดเป็นกระบวนการคิดใคร่ครวญ และเกิดการเชื่อมโยงการคิดความรู้สึกที่มีอยู่เดิมไปสู่การคิดรู้และความรู้สึกใหม่ใช้ในการคิดวิเคราะห์และการตัดสินใจทางคลินิกในการแก้ปัญหา (Sawangchit, Kanglee, & Klinchet, 2019; Mueannadon, Tirapaiwong, Srichairattanakull, & Yutthayong, 2019) ความหมายของการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดตามการรับรู้ของนักศึกษาที่เป็นข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้มีความคล้ายคลึงกับผลการวิจัยอื่นๆที่ผ่านมามาอาจเนื่องมาจากกรอบแนวคิดของงานวิจัยนี้ใช้กรอบแนวคิดการสะท้อนคิดของกิบส์ (Gibbs, 1988) ซึ่งเป็นที่นิยมในหลากหลายผลงานวิจัยที่เกี่ยวกับการสะท้อนคิด อีกทั้งการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์การปฏิบัติงานเป็นส่วนใหญ่ ผลของการสะท้อนคิดจึงคล้ายกัน ผวนกับกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยที่ตั้งกล่าวกับกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้มีอายุและระดับการศึกษาใกล้เคียงกัน (Thano, & Wisansoonwong, 2020; Wisansoonwong, & Sawangtook, 2013) จึงอาจมีความรู้สึกนึกคิดและการคิดวิเคราะห์ที่คล้ายกัน ดังนั้น การให้ความหมายของการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดจึงมีความคล้ายและสอดคล้องกัน

ผลการวิจัยจากการศึกษาประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดตามการรับรู้ของนักศึกษาพบ 9 ประเด็น ซึ่งมีความสอดคล้องและความสัมพันธ์ค่อนข้างชัดเจนเกี่ยวข้องกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ในแผนอุดมศึกษาระยะยาว 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) (Panich, 2012; Sirisupluxana, 2013; Office of the Education Council, 2018) และคุณลักษณะของบัณฑิตในลักษณะของผลการเรียนรู้ (Learning Outcomes) กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาของคณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์ (Kuakarun Faculty of Nursing, 2012) ตัวอย่างเช่น ประเด็น “ส่องใจตนเอง ส่องการเรียนรู้ของตนเองได้ยั่งยืน” เป็นการใช้สติสัมปชัญญะในไตรตรอง วิเคราะห์สถานการณ์ที่พบจากการปฏิบัติงานของตนเองอย่างละเอียดมีขั้นตอน ซึ่งมีความสอดคล้องกับทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Panich, 2012) ในประเด็น “ข้อผิดพลาดกลับเป็นบทเรียน” เป็นการใช้สติคิดไตรตรองอย่างซื่อสัตย์ในข้อผิดพลาดจากการทำงานอย่างมีขั้นตอนเพื่อเรียนรู้จากสถานการณ์แล้วไปเปลี่ยนแปลงการกระทำให้ดีขึ้นซึ่งประเด็นนี้มีความสัมพันธ์กับทักษะการตัดสินใจและทักษะการแก้ปัญหา (Panich, 2012; Office of the Education Council, 2018) ประเด็น “ภาคภูมิใจ ได้รับความยอมรับ” เป็นความรู้สึกของความสำเร็จกับสิ่งที่ทำ เกิดความภาคภูมิใจในตัวเองซึ่งจะกลายเป็นทัศนคติความเชื่อตนเอง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับทักษะความตระหนักรู้ในตน เป็นการรู้ตน (Self-Knowledge) และรู้งาน (Cognitive task Knowledge) (Panich, 2012; Thano, & Wisansoonwong, 2020) ประเด็น “หนึ่งคน 2 หัวใจ” เป็นการสื่อถึงการพยาบาลต้องเป็นองค์รวม ไม่เลือกดูแลหรือใส่ใจแค่สุขภาพของสตรีตั้งครรภ์เท่านั้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับทักษะอาชีพและทักษะความคิดสร้างสรรค์ (Office of the Education Council, 2018)

ประเด็น “กล้าคิดกล้าแสดงออก” เป็นความเชื่อมั่นใจตนเองในการปรากฏตัวต่อหน้าบุคคลอื่นจำนวนมาก และมีความกล้าคิดในสิ่งที่แตกต่างไปจากเดิม แตกต่างจากผู้อื่นทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งสัมพันธ์กับทักษะความตระหนักรู้ในตน เป็นการรู้ตน รู้งาน และทักษะการตัดสินใจ (Panich, 2012; Thano, & Wisanskoonwong, 2020) ประเด็น “ตรวจครรภ์เป็น เน้นวิเคราะห์” สื่อถึงหน้าที่ของพยาบาลในหน่วยฝากครรภ์นอกจากการซักประวัติแล้วต้องวิเคราะห์สุขภาพกายและใจของสตรีตั้งครรภ์แต่ละรายได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีความสอดคล้องกับทักษะการเรียนรู้ในอาชีพ (Office of the Education Council, 2018) ประเด็น “แม่คำเดียวที่เหมือนกัน แต่แตกต่างกัน” เป็นการสื่อถึงการดูแลสตรีตั้งครรภ์แต่ละคนที่ต่างเชื้อชาติศาสนา และแตกต่างกันทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและจิตวิญญาณ แต่ละคนมีความต้องการด้านสุขภาพที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งประเด็นนี้มีความสอดคล้องกับทักษะความเข้าใจในความต่างของวัฒนธรรมและกระบวนทัศน์และทักษะอาชีพ (Office of the Education Council, 2018) ส่วนประเด็น “ผู้ให้คำแนะนำ คำปรึกษา” เป็นการสื่อสารปฏิสัมพันธ์กันต้องเป็นแบบสองทางไม่ว่ารายบุคคลหรือรายกลุ่มเพื่อเข้าถึงสตรีตั้งครรภ์ ซึ่งประเด็นนี้สอดคล้องกับทักษะการสื่อสาร (Panich, 2012) ท้ายสุดคือประเด็น “มิตรภาพวิชาชีพ” เป็นเรื่องเกี่ยวกับสัมพันธภาพที่ควรเริ่มต้นด้วยการสร้างความเชื่อใจและความไว้วางใจซึ่งมีผลให้สัมพันธภาพราบรื่นกลายเป็นมิตรภาพวิชาชีพระหว่างสตรีตั้งครรภ์และพยาบาลได้ เนื่องจากคุณค่าภายในและประสบการณ์ของสตรีตั้งครรภ์เป็นสิ่งที่มีความค่าจึงสามารถแบ่งปันถ่ายทอดให้กับพยาบาลด้วยกันและสตรีตั้งครรภ์รายอื่นได้ ซึ่งประเด็นนี้มีความสัมพันธ์กับทักษะความร่วมมือในการทำงาน (Sirisupluxana, 2013; Office of the Education Council, 2018)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าประเด็นประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาลมีความสัมพันธ์กับหลายทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 อย่างชัดเจน โดยเฉพาะทักษะอาชีพพยาบาลมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์ ได้แก่ “หนึ่งคน 2 หัวใจ” “ตรวจครรภ์เป็น เน้นวิเคราะห์” และ “แม่คำเดียวที่เหมือนกัน แต่แตกต่างกัน” ทั้งนี้เนื่องจากนักศึกษาพยาบาลสะท้อนคิดความรู้สึกลึกตนเองเมื่อประสบกับสถานการณ์ต่าง ๆ ภายหลังจากปฏิบัติ (Reflection on Practice) มีผลให้เกิดการที่เชื่อมโยงไปสู่การคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณที่ชัดเจนขึ้นเกิดเป็นความรู้ มีทิศทาง มีเป้าหมาย เป็นการคิดทางปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ Thano, & Wisanskoonwong (2020) ที่ศึกษาเรื่องอภิปัญญาเป็นความรู้ที่มีความจำเป็นสำหรับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 คือ นักศึกษารู้วิธีการเรียน (Learn How to Learn) และนักศึกษาเกิดการเรียนรู้วิธีการคิด (Learn How to Think) เมื่อเกิดปัญหาจะทำให้ผู้ที่คิดเป็น สามารถใช้กระบวนการคิดในการเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ขึ้นได้ ดังนั้น ผลลัพธ์เบื้องต้นของการสะท้อนคิดทำให้เกิดสติ และผลลัพธ์ต่อมาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หรือการพัฒนาความรู้ ทักษะคิด และการฝึกปฏิบัติงาน ด้วยเหตุนี้ ทักษะอาชีพจึงชัดเจน กล่าวได้ว่าการเรียนรู้ด้วยทักษะหนึ่งมีผลต่อประสบการณ์ หรืออีกด้านหนึ่งประสบการณ์ก็มีผลให้เกิดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 แต่ละเรื่องมากขึ้น (Office of the Education Council, 2018) นักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 3 มีประสบการณ์และทักษะการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดในหน่วยฝากครรภ์ เป็นชั้นปีที่กำลังก้าวสู่วิชาชีพเต็มตัวมีคุณลักษณะเฉพาะวิชาชีพที่สำคัญคือการเป็นผู้นำ การทำงานเป็นที่อย่างมีจรรยาบรรณบนเส้นทางวิชาชีพ จะเห็นได้ว่าการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดนี้ให้ประสบการณ์แก่นักศึกษาและช่วยส่งเสริม สนับสนุน กระตุ้นการเรียนรู้แก่นักศึกษาชั้นปีที่ 3 ให้สามารถขึ้นนำตนเองให้เรียนรู้และตรวจสอบการเรียนรู้ของตนเองสม่ำเสมอ กระทั่งเกิดทักษะใหม่และเสริมสร้างทักษะเดิมต่างๆ เพื่อสนับสนุนนักศึกษาให้เกิดประสบการณ์วิชาชีพการพยาบาลการผดุงครรภ์ที่ก้าวทันยุคศตวรรษที่ 21 สามารถก้าวสู่ความเป็นบัณฑิตพยาบาลที่สมบูรณ์ได้เพื่อสู่โลกอนาคต และมีคุณธรรมจริยธรรมสามารถทำงานพยาบาลด้วยหัวใจความเป็นมนุษย์ (Thanormchayathawat, Vanitsupavong, Niemted, & Portjanatanti, 2016)

อีกทั้ง จากการศึกษาคุณสมบัติของผู้ที่เรียนรู้ผ่านการสะท้อนคิดได้ดีเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะคิด และการฝึกปฏิบัติงานได้ตามการรับรู้ของนักศึกษานั้นพบว่า ควรมีความรู้ ผู้นำ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ สามารถกำกับตนเองและขึ้นนำตนเองให้สามารถเรียนรู้และตรวจสอบการเรียนรู้ของตนเองสม่ำเสมอ โดยมีความสอดคล้องกับคุณลักษณะของบัณฑิตในลักษณะของผลการเรียนรู้ (Learning Outcomes) กรอบมาตรฐานคุณวุฒิ

ระดับอุดมศึกษาของคณะพยาบาลศาสตร์ของสถาบันที่ทำการศึกษ และคุณลักษณะของผู้เรียนตามแผน อุดมศึกษาระยะยาว 20 ปี พ.ศ. 2561 – 2580 (Institute of Policy and Higher Educational Planning, 2018) อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบมาจากกลุ่มนักศึกษาเพียง 21 รายซึ่งมาจากแค่สองหน่วยฝากรรค์ อาจยังไม่ ครอบคลุมและยังไม่ชัดเจนพอที่จะเชื่อมโยงไปสู่ประชากรกลุ่มใหญ่ได้ซึ่งถือว่าเป็นข้อจำกัดของการศึกษา

การนำผลการวิจัยใช้

1. ควรจัดให้นักศึกษาได้มีการสะท้อนคิดในทุกวันของการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตนเอง วิเคราะห์ วิพากษ์ตนเองได้อย่างต่อเนื่องซึ่งจะส่งผลต่อกระบวนการคิดและทำให้ประสบความสำเร็จในการ ปฏิบัติงาน
2. ควรจัดให้นักศึกษาได้ฝึกเป็นผู้ให้คำแนะนำ คำปรึกษาโดยได้จับคู่สนทนาสะท้อนคิดโดยเป็นการ พูดคุยแบบส่วนตัว ซึ่งอาจจะเหมาะกับนักศึกษาที่ไม่กล้าพูดหรือไม่กล้าแสดงออก และอาจจะช่วยกระตุ้น นักศึกษาเกิดการสะท้อนคิดได้มากกว่าการเขียนสะท้อนคิด
3. ควรจัดโปรแกรมการส่งเสริมการเรียนรู้ทางการพยาบาลและการเรียนรู้เกี่ยวกับวิชาชีพแก่นักศึกษา พยาบาลปีที่ 3 เพื่อสร้างให้เกิดเป็นทักษะการเรียนรู้ในอาชีพพยาบาลเป็นการเตรียมนักศึกษาเพื่อเข้าสู่วิชาชีพ พยาบาลต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพในการเขียนการสะท้อนคิดแบบก่อนการปฏิบัติการพยาบาล (Reflection-before-action) เพื่อเป็นการทบทวนก่อนการปฏิบัติช่วยให้นักศึกษาสามารถควบคุมประสบการณ์ที่จะเกิดขึ้นใน อนาคตได้
2. ควรศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพในประเด็นการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพพยาบาลในหน่วยฝากรรค์ เช่น “หนึ่ง คน 2 หัวใจ” “ตรวจครรภ์เป็นเน้นวิเคราะห์” และ “แม่คำเดียวที่เหมือนกันแต่แตกต่างกัน” เพื่อให้นักศึกษาและ พยาบาลเกิดความเข้าใจความคิดความรู้สึกของสตรีตั้งครรภ์อย่างลึกซึ้ง
3. ควรศึกษาวิจัยเชิงผสมผสานวิธีโดยการสะท้อนคิดในขณะที่ปฏิบัติการพยาบาล (Reflection-in-Action) โดยผู้สอนสร้างคำถามให้ ผู้เรียนได้คิดประเมินการปฏิบัติของตนเองในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและปฏิกริยา ตอบสนองของผู้รับบริการ ซึ่งเป็นการศึกษาความสามารถในการตัดสินใจทางคลินิกของนักศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากกองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยนวมินทราชิราช (Navamindradhiraj University Research Fund)

References

- Choocharn, N., Kowpairoj, P., & Kaewdunglek, S. (2018). *Research Report Survey of Graduate Users' Satisfaction on the Quality of Graduates Who Graduated in the Academic Year 2017, Kuakarun Faculty of Nursing*. Kuakarun Faculty of Nursing, Navamindradhiraj University. (In Thai)
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1989). *Fourth Generation Evaluation*. Newbury Park, CA: Sage Publications.

- Institute of Policy and Higher Educational Planning. (2018). *Higher Education Development Plan 20 Years 2018-2037*. Retrieved June 3, 2020 from <http://www.mua.go.th/users/bpp/main/download/plan/plan20yrs.pdf>.
- Khiaolueang, D., Kaewurai, W., Hingkanon, P., & Viboonrangsun, S. (2013). The Development of the Thought Reflection Learning Model to Enhance Ethical Decision-Making in Nursing for Student Nurses. *Journal of Education Naresuan University*, 15(4), 9-21. (In Thai)
- Kolb, D. A. (2014). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. New Jersey: FT press.
- Kuakarun Faculty of Nursing. (2012). *Bachelor of Nursing Science Program (2012)*. Bangkok: Kuakarun Faculty of Nursing, Navamindradhiraj University. (In Thai)
- Lutz, G., Roling G., Berger, B., Edelhäuser, F., & Scheffer, C. (2016). Reflective Practice and its Role in Facilitating Creative Responses to Dilemmas Within Clinical Communication-a Qualitative Analysis. *BMC Medical Education*, 16, 301-309.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Source Book* (2nd ed.). Thousand Oaks: SAGE.
- Mueannadon, R., Tirapaiwong, Y., Srichairattanakull, J., & Yutthayong, S. (2019). Learning Development through Reflection. *Journal of Health and Nursing Research*, 35(2), 13-25. (In Thai)
- Na Nakorn, P., Jamjuree D., Junhavat, D., & Boonprakob, M. (2016). The Study of Learning Management Through Reflection for Developing a Critical Thinking Process in Nursing Students. *Ramathibodi Nursing Journal*, 22(2), 206-221. (In Thai)
- Naiyapatana, O. (2011). *Research Design: Quantitative, Qualitative, and Mixed Methods Approaches* (2nd ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Printing House.
- Office of the Education Council. (2018). *National Education Plan 2018-2036*. Retrieved August 12, 2020 from <http://www.onec.go.th/index.php/page/category/CAT0000018>.
- Panich, W. (2012). *Learning Methods for Students in 21st Century*. Bangkok: Sodsri-Salidiwong Foundation. (In Thai)
- Sawangchit, S., Kanglee, K., & Klinchet, N. (2019). Effects of Using Instructional Model Using Process of Group Teaching Through Reflection to Enhance Academic Achievement and Critical Thinking Skills and Problem Solving for Nursing Students of The Royal Thai Army Nursing College. *Journal of The Royal Thai Army Nurses*, 20(3), 333-342. (In Thai)
- Sirisupluxana, P. (2013). Teaching Nursing Students to Develop Critical Thinking Skills. *The Journal of Boromarajonani College of Nursing, Nakhonratchasima*, 19(2), 5-19. (In Thai)
- Thano, P., & Wisanskoonwong, P. (2020). The Effect of Learning through Reflective Thinking on Metacognition of Nursing Students in the Delivery Room. *Journal of the Police Nurses*, 12(2), 398-408. (In Thai)
- Thanormchayathawat, B., Vanitsupavong, P., Niemted, W., & Portjanatanti. N. (2016). 21st Century Skills: A Challenge for Student Development. *The Southern College Network Journal of Nursing and Public Health*, 3(1), 208-222. (In Thai)

- Wisansoonwong, P., Fahy, K., & Hastie, C. (2011). Reflections on the Practice of Facilitating Group-Based Antenatal Education: Should A Midwife Wear A Uniform in the Hospital Setting?. *International Journal of Nursing Practice*, 17(6), 628-35.
- Wisansoonwong, P., & Sawangtook, S. (2013). Learning Through Reflective Practice of Nursing Students in the Delivery Room: A Qualitative Research. *Kuakarun Journal of Nursing*, 22(2), 57-70. (In Thai)
- Yin, R. K. (2003). *Case Study Research: Design and Methods (4th ed.)*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications.